

УДК: 81'373.46 (001.4) : 303.723.032.2 : [001+81'1+003.07]

О. Пономаренко, канд. філол. наук, доц.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

КОРЕЛЯЦІЯ ПОНЯТЬ "КОМУНІКАЦІЯ" ТА "ДИСКУРС" У ЗАГАЛЬНОНАУКОВІЙ, ЛІНГВІСТИЧНІЙ І ДИПЛОМАТИЧНІЙ ПАРАДИГМАХ

Анотація: У статті порівняно та розмежовано зміст використовуваних у загальнонауковому обігу, в мовознавстві й у дипломатичному спілкуванні термінів "комунікація" та "дискурс". Спираючись на широко вживані дефініції комунікації, сформульовано власне бачення "дипломатичної комунікації" як загального процесу інформаційного обміну – всіма можливими засобами та у всіх можливих формах – у ході реалізації дипломатичної діяльності. Натомість, базуючись на класичних визначеннях дискурсу, введено авторське – для розкриття поняття "дипломатичний дискурс" у розумній сукупності всіх мовних і мовленнєвих, вербальних і невербальних засобів забезпечення (здійснення) комунікації професійних дипломатів у відповідній інституційній атмосфері, що реалізується в усній та писемній, реальній та віртуальній формах і обслуговує сферу дипломатії. Зроблено висновок, що поняття "дипломатична комунікація" та "дипломатичний дискурс" співвідносяться як загальне і часткове, тобто корелюють як процес і його практична реалізація.

Ключові слова: комунікація, дипломатична комунікація, дискурс, дипломатичний дискурс, лінгвістика.

Постановка проблеми.

Мовна діяльність людини знаходиться у фокусі уваги науковців, а сучасне мовознавство та суміжні з лінгвістикою галузі знань прагнуть дедалі більше й досконаліше вивчити комунікацію у різних сферах професійної діяльності. Така багатовимірність досліджень призводить до того, що окремі терміни, використовувані в лінгвістиці, прагмалінгвістиці, психолінгвістиці, соціолінгвістиці, політичній лінгвістиці, лінгвокультурології, трактуються неоднозначно. До їх числа належать поняття "комунікація" та "дискурс", які становлять і для нас предмет наукового інтересу. Власне, пошук шляхів вирішення питання загальноприйнятної дефініції професійного та ділового спілкування (комунікації) [33], порушило інше – співвідношення понять професійної дипломатичної комунікації та дипломатичного дискурсу [34; 35].

Відтак, *об'єктом* нашого дослідження є сукупність мовленнєвих інтеракцій дипломатів, їхнє професійне спілкування, зокрема – їхнє бачення з філологічної точки зору. Натомість, *предметом* уваги – для цієї статті – стала термінологія, а саме – поняття, якими дослідники реферують до цих явищ у загальнонаукових колах, у лінгвістиці та дипломатії.

Актуальність наукової розвідки пояснюється незмінним інтересом представників різних сфер, не виключаючи мовознавчі дисципліни, до вивчення комунікації як такої, її законів, способів оптимізації, а також зростання ролі й значення галузевих дискурсів, виокремлення дипломатичного у самодостатній, необхідності досконалого аналізу його творення та підвищення ефективності. *Новизна* одержаних результатів полягає у відсутності аналогічних праць на теренах України.

Свої *публікації на тему дослідження дипломатичного дискурсу останніми роками* присвятили:

– *вітчизняні лінгвісти*, історики, фахівці з міжнародних відносин і зовнішньої політики: В.А.Бабюк [1], чие дослідження присвячене дипломатичному дискурсу Франції в контексті викладацької практики, О.О. Жигаліна [16], яка вивчала стилістичні особливості цього дискурсу, Н.Є.Кашишин [21], яка сфокусувала увагу на функціонування економічних термінів, О.М.Мацько [26], котра, на матеріалі української мови, проаналізувала дипломатичний стиль на загал, а також висвітлила функціонування кліше та мовних формул, вживаних у ньому, О.М.Пазинич [3], яка детально вивчала дипломатичне листування, Р.В.Поворознюк [31], яка зосередилася на англійських протокольних промовах, Ю.В.Судус [42], котра вивчала специфіку дипломатичних промов американської лінгвокультури, В.Г.Ціватий [46; 47], кому належить багатоаспектний аналіз дипломатичних інтеракцій на європейському (переважно – романському) просторі в історичному та політичному аспекті, а також вивчення ролі мови, мовлення та іно-

земних мов для професії дипломата, О.В.Чайковська [48; 49], котра дослідила архітектуру дипломатичного дискурсу, концепт "переговори" в ньому, та інші;

– *дослідники пост-радянських країн і близького зарубіжжя*: Т.О.Волкова [7] присвятила свої основні праці вивченню дипломатичного дискурсу в аспекті стратегічності перекладу та комунікації на матеріалі англійської та російської мови, до аналізу англомовного дипломатичного дискурсу зверталися також: Л.А.Нефедова [29], розглядаючи стратегії в ньому, О.О.Вебер [6], приділяючи особливу увагу когнітивному дисонансу, лінгвосеміотичним особливостям, відмінностям від політичного дискурсу М.В.Беляков [2; 3], лінгвосеміотичному простору дипломатичного протоколу – О.В.Метелиця [28], російський дипломатичний дискурс та образ Росії в ньому досліджувала С.Г.Гась [9], загальні риси та психолінгвістичний аспект – Л.М.Терентій [43; 44]; роль адреса та адресанта – Г.С.Кожетєва [23]. Як різновид соціо-професійної комунікації дипломатичний дискурс розглядала О.І.Маня [24; 25], Х.Трабелсі [45] дипломатичну переписку та її характеристики, О.О.Вдовіна [5] в загальних рисах схарактеризувала мову дипломатичного спілкування, О.О.Громико [12] уклав дипломатичний словник, Т.В.Зонова [17] з точки зору міжнародних відносин надала стислий огляд еволюції, описала сучасну модель та окреслила перспективи розвитку дипломатії, О.Й.Шейгал [51] присвятила увагу дипломатичному дискурсу в контексті вивчення семіотики політичного, І.М.Ципіна [50] проаналізувала стратегії маніпуляції свідомістю на рівні мови у російському, американському та британському політико-дипломатичному дискурсі, О.О.Прохорова та О.О.Ардасова [37] вивчали дипломатичний дискурс у контексті суміжних та інші;

– *науковці європейських, американської та латиноамериканської шкіл*: останні вивчали різні аспекти дипломатичного дискурсу, надаючи більшого значення історичному аспекту – виникненню, розвитку та становленню міжнародної комунікації (імена дослідників, для уникнення непорозуміння при транслітерації, а також з огляду на те, що їхні праці є ще маловідомими для вітчизняних колег, подаємо мовами оригіналу): на матеріалі італійської мови – M.G. Angeli Bertinelli, L.Piccirilli [52; 73], H.Bresslau [55], M.M.Bullard [56], M.Negri [68]; на матеріалі іспанської мови – D.E.Pérez-Grueso [72]; на матеріалі французької мови – C.Villar [77], O.Arifon [53], S.Cohen-Wiesenfeld [58]; на матеріалі англійської мови – I.Callus, R.Borg [57], натомість дипломатичну риторичку в історико-лінгвістичному аспекті досліджували L.R.Cresci, F.Gazzano, D.P.Orsi [60], а також L.Piccirilli [73], дипломатичний дискурс як явище A.Wahid i N.Nasser [78], інструменти та методи дипломатії E.Serra [75], мову жестів у дипломатичному дискурсі I.Lazzarini [66]; норми узусу дипломатичного дискурсу – M.Moralez

Lama [67], межі політико-дипломатичного дискурсу – J.Baigorri Jalón [54], особливості мовлення дипломатів і використовувані стратегії у французькому дипломатичному дискурсі – R.Yann [79], значення мови на загал для дипломатії та дипломатичного дискурсу – S.Nick [69], роль дипломатичного дискурсу при вирішенні конфліктів, для американської лінгвокультури – R.T.Donahue [61], роль мови у дипломатії – J.Kurbalija, H.Slavik [65], гіпертексти у дипломатичному дискурсі – J.Kurbalija [64], значення жартів для Інтернет-варіанту дипломатичного дискурсу – P.Serracino-Inglott [76], місце інтерпретації – V.A.Cremona, Helena Mallia [59], роль прагматики в дипломатичних мовних інтеракціях – E.Pascual [70], дипломатичні документи – K.Hamilton [62], тексти – D.Karpele [63], явище неточності та ухильності – D.Pehar [71] і Norman Scott [74] та інші.

При цьому в проаналізованих працях вітчизняних науковців не знайдено чіткого розмежування та не продемонстровано *кореляції понять "комунікація" – "дискурс"* на загал, а також *для філологічного аналізу дипломатичної діяльності*. Таким чином, зазначена проблема нами була виділена як *частина невирішеного загального дослідження* дипломатичного дискурсу; їй і присвячується ця стаття.

Викладення основного матеріалу.

Комунікація, в найширшому розумінні – це сукупність усіх процесів, які відбуваються в суспільстві, в різних сферах життя. Комунікацією у мовознавчих науках сприймається, передовсім, як процес кодування мовними та немовними засобами, передавання, сприйняття інформації та реакції на неї.

У політиці та дипломатії комунікацію розглядають як процес, який охоплює політичну сферу життя людини та за посередництва якого відбувається спілкування між органами влади, політичними партіями, громадськими організаціями, рухами, посадовими особами, виборцями, населенням. Уперше політичну систему як інформаційно-комунікативну систему представив Карл Дойч [22; 18, с. 196; 11, с. 69]. Водночас, нам не вдалося виявити дослідження, котрі б надавали дефініцію комунікації в дипломатії чи, принаймні, дипломатичної комунікації. Пропонуємо нижче вироблення власної, необхідної для продовження вивчення спілкування у сфері дипломатії, з лінгвістичної точки зору.

Оскільки наукова традиція впродовж тривалого часу розглядала мовлення дипломатів у межах філологічних досліджень політичного спілкування, то логічним видається провести деякі аналогії та паралелі, детермінуючи дипломатичну комунікацію. Слушним і емним видається пояснення змісту терміну "політична комунікація", з посиланням на М.Ю.Гончарова, Т.Кадлубович, яка описує ним "циркуляцію інформації у сфері політичної діяльності" [10, с. 55]. За її словами, у процесі комунікації виявляються взаємини між політичними акторами, передаються різні смислові значення за допомогою мови, зображень, жестів, виразів обличчя та інших символічних форм, які сприймаються різноманітними органами чуття, й може бути надзвичайно різноманітною: від дипломатичних переговорів і повідомлень, які транслюються каналами масової комунікації, до неформальних проявів суспільно-політичного життя. Політичну комунікацію, вслід за Н.Вінером, дослідниця сприймає як створення, відправлення, отримання та обробку повідомлень, які суттєво впливають на політику. Політична комунікація, таким чином, є специфічним видом політичних відносин, за допомогою яких політичні суб'єкти створюють і поширюють суспільно-політичну інформацію, змістом якої є державне управління, здійснення влади та політики [18; 22].

Автор поділяє точку зору російського дослідника М.Грачова, який пропонує розглядати політичну комунікацію як "атрибут, невід'ємну властивість політичної діяльності, особливий випадок комунікації, який є інформаційним впливом політичних акторів один на одного та оточуюче соціальне середовище (суспільство)" [11, с. 64].

Зрештою, проаналізувавши чимало дефініцій, Т.Кадлубович пропонує визначати політичну комунікацію як увесь діапазон формальних і неформальних комунікаційних процесів у суспільстві, особливий, окремий випадок комунікації, інформаційний вплив політичних суб'єктів один на одного та на соціальне середовище, яке їх оточує, щодо влади, владних відносин у суспільстві та є атрибутом, невід'ємною властивістю політичної діяльності, без якого остання не може ні існувати, ні мислитися [11, с. 63].

Відтак, повертаючись до тези про дипломатію як частину загальної політики в суспільних науках, а також про дипломатичне спілкування як частину загальнополітичного для філологічних наук, видається можливим визначити дипломатичну комунікацію на основі розробленої колегами дефініції політичної комунікації. Отже, **дипломатична комунікація** – це *загальний процес інформаційного обміну – всіма можливими засобами та у всіх можливих формах – у ході реалізації дипломатичної діяльності*.

Пояснюючи запропоноване формулювання, слід акцентувати на такому: *інформаційний обмін* охоплює:

- всі стадії генерації повідомлення, його кодування, передачу, сприйняття, декодування та *реагування*;

- використовувані при цьому *засоби* – спектр вербальних і невербальних, мовних, мовленнєвих, просодичних, кінетичних, символічних тощо елементів;

- існуючі *форми* дипломатичної комунікації – професійної, офіційної та неофіційної – усна, письмова, на друкованих (переважно – паперових), електронно-цифрових носіях, аудіовізуальна тощо;

- реалізацію дипломатичної діяльності – забезпечення основних функцій дипломатії, досягнення цілей, поставлених урядом і державою, здійснення завдань центрального апарату та керівників закордонних дипломатичних установ.

Ідеальна модель будь-якої комунікації передбачає наявність відкритого діалогу між її учасниками. В проєкції на теоретичні поняття філології, цій моделі відповідає інтеракційна комунікативна модель. Знову ж, повертаючись до дипломатії, необхідно розширювати арсенал засобів і форм професійної комунікації, з метою налагодити відносини між учасниками цієї взаємодії на рівні "суб'єкт-суб'єктних" (коли комунікатор і реципієнт стають рівноправними та відкритими). На практиці цьому сприяє зближення й тісна співпраця з медійними засобами, вихід дипломатії у відкриті простори Інтернету, зокрема – у "живі" соціальні мережі. Таким чином запроваджуються сучасні стандарти здійснення державного управління: демократичність, відкритість, прозорість тощо.

Зрештою, прагнення зрозуміти сутність, удосконалити й зробити ефективнішою дипломатичну комунікацію в цілому спонукали вчених виділити, дослідити й класифікувати *дискурс, який обслуговує цю сферу професійної діяльності*. У процесі здійснення цих спостережень і наукових розвідок [33, 34] стало зрозуміло, що на сучасному етапі в межах політичного дискурсу вже чітко сформувалося та виразно окреслилося нове повноцінне утворення – *дипломатичний дискурс*.

Поняття "дискурс" у цілому є багатозначним і навіть дискусійним. Його зміст еволюціонував від синонімічно-

го до "текст" і специфічного продукту мовної діяльності до всеохоплюючого явища дійсності, що має знакову природу та чітку структуру. Практика дискурсивного аналізу останніх десятиліть пов'язує дискурс із закономірностями руху інформації у межах комунікативної ситуації. Ця "динамічна складова" й дозволила остаточно відокремити його від тексту (М.Фуко, А.Греймас, Ж.Дерріда, Ю.Кристева, М.Пешьо) та ін. [22].

Мовленням, "зануреним у життя" та "функціонуванням мови у живому спілкуванні" пропонували детерминувати дискурс, відповідно, Н.Арутюнова та Е.Бенвеніст [14, с. 33]. Дискурс як *мовленнєву актуалізацію* одиниць мови, вплив висловлювання на реципієнта з урахуванням ситуації, соціально чи ідеологічно обмежений тип висловлювань, *характерний для певного соціуму*, а також теоретичний конструкт сприймав П.Серіо [22, с. 26-27].

Визначення французького дослідника Т. ван Дейка позиціонує дискурс як *комунікативне явище*, що включає, крім тексту, ще й екстралінгвістичні фактори (знання про світ, думки, установки, мету адресата), що необхідні для розуміння тексту [13, с. 7].

У роботах Ю.Хабермаса підкреслюється, що потрібно розрізняти принаймні *дві форми комунікації* (або мови): *комунікативну дію* (взаємодію), з одного боку, та *дискурс* – з іншого. В межах першої, значення та смисли приймаються з метою обміну інформацією, а в межах дискурсу метою стають проблематичні претензії на значення, і жодного обміну інформацією не відбувається (за Л.А.Ситниченко [39, с. 36]). Таким чином, для Ю.Хабермаса *дискурс* – особливий ідеальний *вид комунікації*, що має за мету критичне обговорення та обґрунтування поглядів і дій учасників комунікації.

Дискурс є практикою комунікативних взаємин для досягнення суспільної узгодженості та соціальної згоди [40, с. 7].

А найважливішим і, водночас, найрелевантнішим на цьому етапі експозиції результатів дослідження, видається теза Г.Кука: "*Дискурс* – це мова у її використанні, *мова для комунікації*" (курсив наш – О.П.; цит. за В.З.Демьянковим [14, с. 41]). Узагальнюючи декілька формулювань В.І.Карасика [20, с. 232; 39, с. 122; 36], можна звести суть поняття "дискурс" до розуміння його як процесу живого спілкування (комунікації), що вербалізується та характеризується великою кількістю відхилень від канонічного писемного мовлення. За Б.М. Гапаровим [8], дискурс є центральним моментом людського життя "в мові", того, що науковець називає мовним існуванням, адже, на його думку, будь-який акт або репліка в діалозі становить частку потоку людського досвіду, котрий перебуває у стані безперервного руху".

Власне, за всього розмаїття підходів до проблеми дефініції дискурсу доцільно говорити про два основних. Прихильники першого підходу під дискурсом розуміють фрагменти дійсності, що мають часову довжину, логіку розгортання (сюжет) і є "закінченим твором, який сформувався на основі організації сенсів з використанням коду" [19, с. 24]. Представники іншого, більш вузького підходу трактують *дискурс як особливий вид комунікації*. "Дискурс є комунікативна подія, що відбувається між тим, хто говорить, і тим, хто слухає (спостерігачем та ін.) у процесі комунікативної дії в певному часовому, просторовому й іншому контексті. Ця комунікативна дія може бути мовною, письмовою, мати вербальні й невербальні складові" [14, с. 32-43].

Згідно з фаховою специфікою, *дискурси закріплюються відповідною сферою, галуззю чи видом діяльно-*

сті [7, с. 32]. Відомо, що *кожному соціальному інституту сучасного суспільства властивий притаманний інституційний (професійний) тип дискурсу*. Так, В.І.Карасик виокремлює науковий, релігійний, діловий, політичний, масово-інформаційний, юридичний, педагогічний та інші типи інституційного дискурсу [19, с. 25-33].

Виділення *дипломатичного дискурсу як окремого виду впливає з розуміння дипломатії як окремої сфери соціального життя та професійної орієнтації*. На практиці, дипломатія є, переважно, мовленнєвою діяльністю, в якій мова використовується для інформування, вирішення конфліктів, або ж, навпаки, їх розпалювання. За словами В.Г.Ціватого [47], в сучасному світі наявність у дипломатів комунікативних компетенцій є необхідною умовою життєдіяльності та професійного зростання. Пояснюється це тим, що вся професійна діяльність фахівців у сфері зовнішніх зносин поєднана зі спілкуванням: з колегами, партнерами, великими чи малими групами, людьми одного та різного віку, колективами, які мають подібні життєві пріоритети або діаметральні погляди на життя, тощо".

Відтак, *дипломатичний дискурс* можна визначити як сукупність усіх мовних і мовленнєвих, вербальних і невербальних засобів забезпечення (здійснення) комунікації професійних дипломатів у відповідній інституційній атмосфері [18, с. 195; 27, с. 66], що реалізується в усній, письмовій, реальній та віртуальній формах і обслуговує сферу дипломатії. Такий підхід дає змогу розуміти дискурс як інтерперсональний соціальний діалог, який відбувається за допомогою суспільних (політичних) інститутів між індивідами, групами та між самими інститутами, котрі беруть участь у цьому діалозі. Він втілюється та унаочнюється в контексті функціонування відповідних інститутів (засідання міжнародної групи, виступ міністра перед дипломатами) і є дипломатичним, якщо супроводжує дипломатичну справу, завдання, подію, акцію, місію у відповідній інституційній атмосфері. Дипломатичний дискурс формує та відтворює відносини як всередині свого суспільства, становлячи частину його загальнополітичного дискурсу, так і проєктуючи їх на терени інших держав, де виконує самодостатні представницьку та протекційну функції, а також – дублюючи – на міжнародній арені.

Нарешті, зводячи вище сказане до лаконічної кореляції, як *головний висновок* цієї розвідки, постулюємо тезу про те, що *поняття "дипломатична комунікація" та "дипломатичний дискурс"*, широко застосовувані в суспільно-політичних і гуманітарних науках, *співвідносяться як загальне*, більш абстрактне (сукупність відносин, кругообіг інформації) *і часткове*, більш конкретне, прикладне (мовне та мовленнєве забезпечення), точніше *корелюють* – як *процес і його практична реалізація*. Водночас, убаваємо, що здійснене дослідження відкриває *перспективи для застосування його результатів і підсумків* при подальшому прицільному лінгвістичному дослідженні дипломатичного дискурсу як окремого самодостатнього явища, а саме мовних і мовленнєвих засобів його творення, жанрової розмаїтості, ідіолектів його учасників, типових тактик і стратегій.

Список використаних джерел

1. Бабюк В. А. Навчання мови дипломатії методом вивчення та аналізу текстів (на матеріалі французької мови) // Світова та українська дипломатія: історичний досвід, сучасний стан, перспективи. Дипломатія та іноземні мови : статті (Наук. вісник ДАУ : збірник). – Київ, 2009. – С. 325-330.
2. Беляков М.В. Дипломатический дискурс как вид политического дискурса // Сб.науч.тр. Московского государственного института ме-

ждународних отношений. Серия "Филологические науки". – № 41 (56). – Москва: Из-во МГИМО, 2010. – С. 19-27.

3. *Беляков М.Б.* Дипломатический дискурс – некоторые лингвистические аспекты / М.Б. Беляков // Вопросы филологии. – 2011. – Спецвыпуск : VI Международная научная конференция "Язык, культура, общество". Москва, 22-25 сентября 2011 г. Тезисы докладов. – <http://mgimo.ru/library/publications/210973/>.

4. *Бурбело В.Б.* Модель дискурсу в парадигмальному вимірі / В. Б. Бурбело // Вісн. Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка / відп. ред. О. І. Чередниченко. – К. : КНУ ім. Т. Шевченка, 2004. – Серія "Іноземна філологія". – вип. 38. – С. 81-85.

5. *Вдоюина О.А.* Полиполярность мира и языка дипломатического общения // Вестник Южно-Уральского государственного университета. Серия лингвистика. – Выпуск № 2 (135). – 2009. – <http://cyberleninka.ru/article/n/polipolyarnost-mira-i-yazyka-diplomaticheskogo-obsheniya>.

6. *Вебер Е.А.* Опыт лингвистического исследования когнитивного диссонанса в английском дипломатическом дискурсе. – Дис. ... канд. филол. наук. – 10.02.04. – Иркутск, 2004. – 213 с.

7. *Волкова Т.А.* Дипломатический дискурс в аспекте стратегичности перевода и коммуникации (на материале английского и русского языков). – Автореф. дисс. канд. филол. наук. – 10.02.20. – Тюмень, 2007. – 24 с.

8. *Гаспаров Б.М.* Язык, память, образ. Лингвистика языкового существования. – М. : Новое литературное обозрение, 1996. – 352 с.

9. *Гась С.Г.* Польская и русская дипломатическая терминология: эквивалентность в словаре и тексте (на примере двухсловных терминосочетаний) // Comparative Legilinguistics. International Journal for Legal Communication. Institute of Linguistics Faculty of Modern Languages and Literature Adam Mickiewicz University Poznań, Poland, 2010. – Vol.2/2010. – С. 49-57.

10. *Гончаров М.Ю.* Риторика политической коммуникации / М. Ю. Гончаров // Массовая коммуникация в современном мире : сб. науч. тр. / под ред. д.ф.н., проф. Ю. П. Буданцева и др. – М. : МГИМО, 1991. – С. 55-60.

11. *Грачев М.Н.* Политическая коммуникация: теоретические концепции, модели, векторы развития / М. Н. Грачев. – М. : Прометей, 2004. – 328 с.

12. *Громыко А.А., Ковалев А.Г.* (ред.) Дипломатический словарь [Текст] : в 3-х т. / ред. А. А. Громыко [и др.]. Т. I : А – И. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : Наука, 1984. – 424 с.

13. *Дейк Т.А. ван.* Язык. Познание. Коммуникация : пер. с англ. / Т. А. ван Дейк ; сост. В. В. Петрова; под ред. В. И. Герасимова; вступ. ст. Ю. Н. Караулова и В. В. Петровой. – М. : Прогресс, 1989. – 312 с.

14. *Демьянков В.З.* Политический дискурс как предмет политологической филологии / В. З. Демьянков // Политическая наука. Политический дискурс: История и современные исследования : сб. науч. тр. / отв. ред. и сост. В. И. Герасимов, М. В. Ильин. – М. : РАН ИНИОН, 2002. – С. 32-43.

15. *Дискурс іноземномовної комунікації* : кол. моногр. / наук. ред. проф. К. Кусько. – Л. : Вид-во Львів. нац. ун-ту імені Івана Франка, 2001. – 495 с.

16. *Жигалина Е.А.* Стилистические особенности языкового оформления англоязычного корпоративного блога // Наукові записки Серія Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград: РВВ КДЛУ ім. В.Винниченка, 2009. – Випуск 81 (2). – С. 311-316.

17. *Зонова Т.В.* Современная модель дипломатии: истоки становления и перспективы развития. – М. : "Российская политическая энциклопедия" (РОССПЭН), 2003. – 336 с.

18. *Кадлубович Т.* Співвідношення понять політичного дискурсу та політичної комунікації // Вісник Національної академії державного управління. – С. 194-196.

19. *Карасик В.И.* Структура институционального дискурса / В. И. Карасик // Проблемы речевой коммуникации : межвуз. сб. науч. тр. / отв. ред. М. А. Кормилицына. – Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 2000. – С. 25-33. – С. 24. 10.

20. *Карасик В.И.* Языковой круг: личность, концепты, дискурс. – М. : Гнозис, 2004. – 390 с.

21. *Кащишин Н.Е.* Особенности дискурсу та терміносистеми англomовних дипломатичних документів // Наукові записки. Серія Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград: РВВ КДЛУ ім. В.Винниченка, 2009. – Випуск 81 (2). – С. 316-320.

22. *Квадратура смысла.* Французская школа анализа дискурса : пер. с фр. и португ. / общ. ред., вступит. ст. и коммент. П. Серию ; предисл. Ю. С. Степанова. – М. : Прогресс, 1999. – 416 с.

23. *Кожетева А.С.* Лингвопрагматические характеристики дипломатического дискурса (на материале вербальных нот). Автореф. дисс. ... на соискание ученой степени канд. филол. наук: 10.02.19 – теория языка. – Москва, 2012. – <http://www.google.com.ua/url?sa=t&rc=1&q=&esrc=s&source=web&cd=9&ved=OCFqJAl&url=http%3A%2F%2F>

24. *Маня Е.И.* Дипломатический дискурс как тип официально-профессионального дискурса // Вопросы филологических наук. Том 44, № 4. – М. : Спутник+, 2010. – С. 49.

25. *Маня Е.И.* Дипломатический документ. // Вопросы филологических наук. Том 44, № 5. – М. : Спутник+, 2010. – С. 19.

26. *Мацько О.М.* Мовні формули у дипломатичних текстах сучасної української мови (функціонально-стилістичний аналіз) 2001 год. – Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01 / О.М. Мацько; НАН України. Ін-т укр. мов. – К., 2001. – 21 с.

27. *Медвідь О.М.* Прагматичні інтерпретації текстів політичного дискурсу / О. М. Медвідь, І. Г. Ізмайлова // Вісн. СумДУ. – 2008. – № 1. – Серія "Філологія". – С. 66-71.

28. *Метелица Е.В.* Лингвосемиотическое пространство дискурса дипломатического протокола (на материале текстов дипломатического протокола государственного департамента США). – Дисс. ... на соискание ученой степени канд. филол. наук. – 10.02.04 – германские языки. – Волгоград, 2002. – 193 (263) с.

29. *Нефедова Л.А., Волкова Т.А.* Коммуникативные стратегии дипломатического дискурса // Дискурс: функционально-прагматический и когнитивный аспекты: коллективная монография / отв. ред. Е.Н. Азгачева. – Челябинск: Челябин. гос. ун-т, 2008. С. 98-111.

30. *Пазинич О.М.* Дипломатичне листування як особливий вид дискурсу // Мова та історія. Періодичний збірник наукових праць. Вип. 24. – К., 1997. – С. 3-8.

31. *Поворозюк Р.В.* Лінгвокультурологічні особливості протокольних промов у оригіналі та перекладі (на матеріалі українських та американських текстів) [Текст] : дис. ... канд. филол. наук: 10.02.16 / Поворозюк Роксолана Владиславівна ; КНУ ім. Тараса Шевченка. – К., 2004. – 229 с.

32. *Політична комунікація.* – https://uk.wikipedia.org/wiki/Політична_комунікація.

33. *Пономаренко О.В.* Лінгвістичне розуміння професійної комунікації в дипломатії // Мовні і концептуальні картини світу: Зб. наук. пр. – К. : ВПЦ Київський університет, 2016. – Вип. 53, ч. 2.

34. *Пономаренко О.В.* Мовлення дипломатів vs дипломатичний дискурс // Мовні і концептуальні картини світу: Зб. наук. пр. – К. : ВПЦ Київський університет, 2011. – Вип. 37. – С. 218-221.

35. *Пономаренко О.В.* Неологізми політичного дискурсу Італії (1995–2005 рр.) // Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Серія "Іноземна філологія". – К. : ВПЦ Київський університет, 2007. – Вип. 41. – С. 14-18.

36. *Прохоров Ю.Е.* Действительность. Текст. Дискурс: Учебное пособие. – М. : ФЛИНТА: Наука, 2009. – 224 с.

37. *Прохорова О.А., Ардасова О.О.* Дискурс дипломатии в системе смежных дискурсов. – 2015. – <http://oaji.net/articles/2015/245-1436960560.pdf>.

38. *Сиротинина О.Б.* Тексты, текстоиды, дискурсы в зоне разговорной речи / О. Б. Сиротинина // Человек – Текст – Культура. – Екатеринбург, 1994. – С. 105-124.

39. *Ситниченко Л.А.* Першоджерела комунікативної філософії / Л. А. Ситниченко. – К. : Либідь, 1996. – 176 с.

40. *Степанов Ю.С.* Альтернативный мир, Дискурс, Факт и принцип Причинности // Язык и наука конца XX века : сб. ст. – М. : РГГУ, 1995. – С. 35-73.

41. *Стризов А.Л.* Политика и общество: социально-философские аспекты взаимодействия / А. Л. Стризов. – Волгоград : Изд-во Волгогр. гос. ун-та, 1999. – 340 с.

42. *Судус Юлия Васильевна.* Коммуникативный стиль у промовах американского дипломата Саманта Пауер // Science and Education a New Dimension. Philology, II(6), Issue: 29. – 2014. – www.seanewdim.com.

43. *Терентий Л.М.* Дипломатический дискурс как особая форма политической коммуникации // Общероссийский академический научный журнал "Вопросы когнитивной лингвистики. – Тамбов, 2010. – № 1. – С. 47-56.

44. *Терентий Л.М.* Основные черты дипломатического дискурса [Электронный ресурс] / Терентий Л. М. // Сборник научных статей Филологические науки, № 9. Этно-, социо- и психолінгвістика. – Москва, 2011. – Режим доступа к статье: http://www.rusnauka.com/29_DWS_2011/Philologia/9_95680.doc.htm.

45. *Трабелси Х.* Дипломатическая переписка и ее характеристики. – М., 2013. – <https://www.academia.edu/2239525/>.

46. *Циватий В.Г.* Дипломатичний дискурс Європейської зовнішньої політики у трансформаційну добу раннього нового часу (XVI-XVIII ст.) // XVI Міжнародна науково-практична інтернет-конференція "Проблеми і перспективи розвитку науки в початку третього тисячеліття в країнах Європи і Азії". – Київ, 01-02.08.2015. – <http://conferences.neasmo.org.ua/ru/art/2209>.

47. *Циватий В.Г.* Дипломатія: майстерність слова, мистецтво дій, мовленнєва комунікація. – Зовнішні справи. – <http://uaforeignaffairs.com/ua/ekspertna-dumka/view/article/diplomatija-maisternist-slova-mistectvo-dii-movleni/>.

48. *Чайковська О.В.* Архітектура дипломатичного дискурсу епохи колоніальних війн. – <http://www.kytmu.edu.ua/vmv/v/09/18.htm>.

49. *Чайковська О.В.* Концепт "переговори" як елемент дипломатичного дискурсу / О. В. Чайковська // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. – Серія № 9. Сучасні тенденції розвитку мов. – Випуск 2. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. – С. 150-153.

50. *Цыпина И.М.* Стратегии манипуляции сознанием на уровне языка в российском, американском и британском политико-дипломатическом дискурсе // Иностранные языки и регионоведение (доклады XXI Международной молодежной научной конференции "Ломоносов-2014"). – М., 2014.

51. *Шейгал Е.И.* Семиотика политического дискурса. – Волгоград, 2000. – Электронный ресурс] : Дис. ... д-ра филол. наук: 10.02.01,10.02.19. – М. : РГБ, 2005 (Из фондов Российской Государственной Библиотеки). – Полный текст: <http://diss.rsl.ru/diss/02/0004/020004014.pdf>.

52. *Angeli Bertinelli M.G., Piccirilli L.* Linguaggio e terminologia diplomatica dall'Antico Oriente all'Impero Bizantino // Atti del convegno nazionale. – Genova, 19 novembre 1998. – <http://www.bretschneider.it/cercacatalogo-e.php?paginow=20>.

53. *Arifon O.* Langue diplomatique et langage formel: un code à double entente. Collection "Pouvoirs comparés" dirigée par Michel Berges,

professeur des universités, agrégé de science politique, Université de Bordeaux IV Montesquieu. – Paris: L'Harmattan Éditeur, 2008. – 301 p.

54. *Baigorry J.J.* Los límites del lenguaje político-diplomático: un ejemplo del consejo de seguridad de las Naciones Unidas // Romana García, María Luisa Luisa [ed.] II AIETI. Actas del II Congreso Internacional de la Asociación Ibérica de Estudios de Traducción e Interpretación, 9-11 de febrero de 2005. – Madrid: Universidad de Salamanca, 2005. – P. 415-427. – Versión electrónica disponible en la web de la AIETI: http://www.aieti.eu/pubs/actas/II/AIETI_2_JBJ_Limites.pdf.

55. *Bresslau H.* Manuale di diplomazia per la Germania e l'Italia // Traduzione di Voci-Roth A.M. – Associazione italiana dei paleografi e diplomatici. Divisione studi e pubblicazioni. – Roma: Ministero per i beni culturali e ambientali. Ufficio centrale per i beni archivistici, 1998. – 1423 p.

56. *Bullard M.M.* The Language of Diplomacy, in Ead., Lorenzo il Magnifico: Image and Anxiety, Politics and Finance, Firenze 1994, pp. 81-109.

57. *Callus Ivan, B.R.* Deconstruction and the undoing of diplomacy // Kurbalija J., Slavik H. Language and Diplomacy. – 2001. – <http://www.diplomacy.edu/resources/general/language-and-diplomacy-preface>.

58. *Cohen-Wiesenfeld S.* Le discours diplomatique dans la correspondance franco-allemande 1871-1914 // Argumentation et Analyse du Discours. – <https://aad.revues.org/413>.

59. *Cremona V.A., Mallia H.* Interpretation and diplomacy // Kurbalija J., Slavik H. Language and Diplomacy. – 2001. – <http://www.diplomacy.edu/resources/general/language-and-diplomacy-preface>.

60. *Cresci L.R., Gazzano F., Orsi D.P.* La retorica della diplomazia nella Grecia antica e a Bisanzio. – <https://books.google.com.ua/books?id=dnQ8INjVRHYC&pg=PA125&lpg=PA125&dq>.

61. *Donahue R.T., Prosser M.H.* Diplomatic discourse at the United Nations-addresseeand analysis. – Nagoya Gakuin University and Rochester Institute of Technology. – London: ABLEX. – <http://www.gbv.de/dms/subhamburg/213839571.pdf>.

62. *Hamilton K.* Documenting diplomacy, Evaluating documents: The case of the CSCE // Kurbalija J., Slavik H. Language and Diplomacy. – 2001. – <http://www.diplomacy.edu/resources/general/language-and-diplomacy-preface>.

63. *Kappeler D.* Texts in diplomacy // Kurbalija J., Slavik H. Language and Diplomacy. – 2001. – <http://www.diplomacy.edu/resources/general/language-and-diplomacy-preface>.

64. *Kurbalija J.* Hypertext in diplomacy // Kurbalija J., Slavik H. Language and Diplomacy. – 2001. – <http://www.diplomacy.edu/resources/general/language-and-diplomacy-preface>.

65. *Kurbalija J., Slavik H.* Language and Diplomacy. – 2001. – <http://www.diplomacy.edu/resources/general/language-and-diplomacy-preface>.

66. *Lazzarini I.* Il gesto diplomatico fra comunicazione politica, grammatica delle emozioni, linguaggio delle scritture dell'Italia del XV secolo. – Padova, 2007. – <https://www.academia.edu/2383990/>.

67. *Morales Lama M.* Appropriato uso del lenguaje diplomático. – http://www.diplomaticosescritores.org/NumeroActual.asp?link=17_5.htm&num=18.

68. *Negri M.* Interpretazione e diplomazia: aspetti comunicativi e linguistici del negoziato internazionale. – Trieste, 2010. – 125 p.

69. *Nick S.* Use of language in diplomacy // Kurbalija Jovan, Slavik Hannah Language and Diplomacy. – 2001. – <http://www.diplomacy.edu/resources/general/language-and-diplomacy-preface>.

70. *Pascual E.* Pragmatics in diplomatic exchanges (Tr. from French by H.Mallia) // Kurbalija J., Slavik H. Language and Diplomacy. – 2001. – <http://www.diplomacy.edu/resources/general/language-and-diplomacy-preface>.

71. *Pehar D.* Use of ambiguities in peace agreements // Kurbalija J., Slavik H. Language and Diplomacy. – 2001. – <http://www.diplomacy.edu/resources/general/language-and-diplomacy-preface>.

72. *Pérez-Grueso E.D.* Diplomacia y diplomáticos en el estudio actual de la relaciones internacionales. – Centro de Estudios Históricos. C.S.I.C. – http://revista-hc.com/includes/pdf/15_04.pdf.

73. *Piccirilli L.* L'invenzione della diplomazia nella Grecia antica. – <https://books.google.com.ua/books?id=SNjtVb7XoYIC&pg=PA79&lpg=PA79&dq=linguaggio+diplomatico&source>.

74. *Scott N.* Ambiguity versus precision: The changing role of terminology in conference diplomacy // Kurbalija J., Slavik H. Language and Diplomacy. – 2001. – <http://www.diplomacy.edu/resources/general/language-and-diplomacy-preface>.

75. *Serra E.* La diplomazia. Strumenti e metodi. – Italia: Le Lettere Editore, 2009. – 120 p. – <http://www.ibs.it/code/9788860872074/serranico/diplomazia-strumenti-metodi.html>.

76. *Serracino-Inglott P.* To joke or not to joke: A diplomatic dilemma in the age of internet // Kurbalija Jovan, Slavik Hannah Language and Diplomacy. – 2001. – <http://www.diplomacy.edu/resources/general/language-and-diplomacy-preface>.

77. *Villar C.* Le discours diplomatique [Texte] / C. Villar. – Paris: L'Harmattan, 2006. – classiques.uqac.ca/contemporains/villar...diplomatie/villar_discours_diplo.doc.

78. *Wahid A., Nasser N.* Il linguaggio diplomatico. [Dissertation thesis]. Dottorato di ricerca in Italianistica, 22-o Ciclo. – Bologna: Università di Bologna, 2011. – http://amsdottorato.unibo.it/3276/1/ABDULWAHID_NOORNASSER_tesi.pdf.

79. *Yann R.* La négociation diplomatique : enjeux, stratégies, normes et langage. – Institut d'Études Politiques de Strasbourg, 2012. – https://publication-theses.unistra.fr/.../2012_ROBERT_Yann.

Надійшла до редколегії 12.09.16

О. Пономаренко, канд. филол. наук, доц.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

КОРРЕЛЯЦИЯ ПОНЯТИЙ "КОММУНИКАЦИЯ" И "ДИСКУРС"

В ОБЩЕНАУЧНОЙ, ЛИНГВИСТИЧЕСКОЙ И ДИПЛОМАТИЧЕСКОЙ ПАРАДИГМАХ

В статье представлено сравнение и размежевание содержания используемых в общенаучном обороте, в языковедении и в дипломатическом общении терминов "коммуникация" и "дискурс". Опираясь на широко применяемые дефиниции коммуникации, сформулировано собственное видение "дипломатической коммуникации" как общего процесса информационного обмена – всеми возможными средствами и во всех возможных формах – в ходе реализации дипломатической деятельности. Одновременно, основываясь на классических определениях дискурса, выведено авторское – для раскрытия понятия "дипломатический дискурс" в смысле совокупности всех языковых и речевых, вербальных и невербальных средств обеспечения (осуществления) коммуникации профессиональных дипломатов в соответствующей институциональной атмосфере, которое реализуется в устной и письменной, реальной и виртуальной формах и обслуживает сферу дипломатии. Сделан вывод, что понятие "дипломатическая коммуникация" и "дипломатический дискурс" соотносятся как общее и частное, то есть коррелируют как процесс и его практическая реализация.

Ключевые слова: коммуникация, дипломатическая коммуникация, дискурс, дипломатический дискурс, лингвистика.

O. Ponomarenko, PhD in Linguistics, associate professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

CORRELATION OF THE CONCEPTS OF "COMMUNICATION" AND "DISCOURSE" IN ACADEMIC, LINGUISTIC AND IN DIPLOMATIC DISCOURSE

In this article, the meanings of the terminological notions "communication" and "discourse" are compared and distinguished within their usage in scientific sphere in general, as well as in linguistics and diplomatic interactions. Having adopted as basic several widely-used definitions for "communication", the author formulates the own vision of "diplomatic communication" as a general process of information exchange – by all possible means and in all possible forms – occurring in course of diplomatic activity. At the same time, having chosen several classic definitions of "discourse", again, the author's own one was proposed, in order to determine and explain the concept of "diplomatic discourse" in the meaning of the altogether of language and speech, verbal and non-verbal means of providing (making) the communication of professional diplomats in the relevant institutional atmosphere which is realized in oral, written, real and virtual forms and assures mutual comprehension in the sphere of diplomacy. It is concluded that the concepts of "diplomatic communication" and "diplomatic discourse" are related as general and partial, and that they, actually, correlate as a process and its application in practice.

Keywords: communication, diplomatic communication, discourse, diplomatic discourse, linguistics.